

Presentes en la història,

Bea Porqueres, professora d'història de l'art, afirma que hi ha hagut dones dedicades a la producció artística en totes les etapes de la història, encara que la disciplina

acadèmica història de l'art no en digui gairebé res. Avala la seva afirmació amb els estudis més recents i mostra els mecanismes amb què s'ha ocultat l'existència de les artistes i se n'ha desvalorat l'obra.

ARXIU / GALLERIA PALATINA DI PALAZZO PITTI

Poques artistes van obtenir tant de reconeixement com Artemisia Gentileschi (esquerra), que va treballar per als mecenes més importants de la seva època. El Prado, el Palau Pitti, les col·leccions de la reina d'Anglaterra, conserven obres d'aquesta pintora barroca. En la il·lustració del Beatus de Girona (975), a la dreta, hi va participar una artista, Ende. Sovint les obres medievals s'atribueixen a "un" anònim.

La tardor passada va encetar-se a les pàgines del diari *La Vanguardia* ("Cartas de los lectores") una encesa polèmica sobre l'existència/inexistència de dones dedicades a les arts plàstiques. L'autor de la primera de les cartes (26.10.1996) formulava una pregunta ja plantejada fa vint-i-cinc anys per la historiadora de l'art Linda Nochlin. La pregunta "Per què hi ha tan poques dones pintores?" encapçalava la carta iniciadora de la polèmica; "Why Have There Been No Great Women Artists?" ("Per què no hi ha hagut grans artistes dones?") era el títol de l'article de Linda Nochlin. Entre les dues preguntes hi ha algunes diferències notables: mentre que la de la historiadora nord-americana es formula en passat, la del lector de *La Vanguardia* es fa en present; l'una es refereix a artistes

que hagin excel·lit ("grans"), l'altra, a artistes en general; la carta inclou un "poques" que matisa la pretesa inexistència d'ar-

Els manuals escolars encara no acullen el resultat de les últimes investigacions, que permeten una altra visió de la història de l'art.

tistes dones, Nochlin, en referir-se només a "grans" artistes és més radical —la pregunta porta implícita l'afirmació que no hi ha

hagut cap gran artista de sexe femení.

Tanmateix, al marge de les diferències, el que més sobta és que, després de vint-i-cinc anys fructífers en estudis de recuperació i anàlisi de l'obra de les artistes del passat, es pugui plantejar una polèmica com aquesta. Passada la sorpresa, allò que es fa evident és que el resultat d'aquests estudis no ha arribat al gran públic.

La informació i la formació sobre art i artistes arriben a la gent per vies com l'ensenyament obligatori, els mitjans de comunicació i la política museística i de les galeries. És ben cert que, com afirma la carta abans esmentada, "si agafem qualsevulla obra d'Història de l'art o llibre de pintura s'observa a l'índex que les dones brillen per la seva absència". Els manuals escolars no han

ARXIU

blidades per la Història

registrat encara els resultats de les acurades investigacions d'aquests darrers anys que han permès d'elaborar obres de referència com el magnífic *Dictionary of Women Artists* de Chris Petteys, per esmentar-ne només una, que dóna notícia de 21.000 artistes nascudes abans del 1900.

Si bé la premsa no especialitzada, cada cop més, fa esment de les exposicions retrospectives d'artistes del passat, es fa ressò de l'aparició de monografies, biografies i catàlegs sobre aquestes artistes, ho fa sovint partint de criteris que no contribueixen precisament a la valoració positiva de les artistes i de les seves obres.

Quant a la política museística hi ha per fer a casa nostra una exhibició com la promoguda, el

1976, per Los Angeles County Museum of Art i comissariada per les historiadores Ann Sutherland Harris i Linda Nochlin que mostrava, de forma inqüestionable, que sí que hi ha hagut "grans" pintores, perquè reunia 158 magnífiques obres (pintures, dibuixos i gravats) de 84 artistes que havien treballat entre 1550 i 1950. Aquella magna exposició anava acompanyada del catàleg *Women Artists: 1550-1950*, que havia de ser punt de partida i referència per a multitud d'estudis posteriors.

Llibres contra els tòpics. Fins aquí les mancances que expliquen, en certa mesura, que hi hagi un desconeixement tan gran de l'obra i vida de les artistes del passat. Cal dir, però, que al cos-

ARXIU / LANCUT, MUZEUM ZAMEK

ARXIU / NATIONAL GALLERY

tat d'aquestes mancances existeix un cada cop més potent riu d'informació sobre el tema que hauria de permetre aproximacions menys tòpiques a la qüestió. Em refereixo a la publicació d'obres de caràcter general com ara *Mujer, arte y sociedad* de Whitney Chadwick (Destino, 1992), o *Deu segles de creativitat femenina. Una altra Història de l'Art* (ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1995);

ARXIU / MUSEU THYSEN-BORNEMISZA

Dalt, Sofonisba Anguissola, pintora a la Cort de Felip II, que es va autoretratar moltes vegades, contribuint d'aquesta manera al canvi de mentalitat que sobre l'artista es va produir al Renaixement. A l'esquerra, Elisabeth Vigée-Lebrun, que va treballar a tot Europa entre final del segle XVIII i començament del XIX, i a la dreta, Berthe Morisot, que va contribuir des del primer moment a la definició del moviment impressionista.

ARXIU / COL·LECCIO HAMER

Mary Cassatt (dalt), pintora i gravadora de primera categoria, fou la difusora de l'impressionisme als EUA i una destacada promotora del moviment sufragista. Amb les primeres avantguardes les artistes agafen un protagonisme difícil d'ocultar. *Object* (baix), de Meret Oppenheim, és una obra emblemàtica del surrealisme.

a estudis com el d'Estrella de Diego *La mujer y la pintura del XIX español. (Cuatrocientas olvidadas y algunas más)* (Cátedra, 1987) o el d'Eli Bartra *Mujer, ideología y arte. Ideología y política en Frida Kahlo y Diego Rivera* (publicat també el 1987 i reeditat el 1994 per Icaria); a excel·lents monografies com les dedicades a la pintora del segle XVII Artemisia Gentileschi (Francisca Pérez Carreno, *Artemisia Gentileschi*. Historia 16, 1993) o a la contemporània Remedios Varo (Janet Kaplan, *Viajes inesperados. El arte y la vida de Remedios Varo*. Fundación Banco exterior, 1988; i Beatriz Varo, *Remedios Varo: en el centro del microcosmos*. FCE, 1990); a la ja munió de biografies (Camille Claudel, Tina Modotti, Frida Kahlo, Artemisia Gentileschi, Georgia O'Keeffe, Tamara de Lempicka, etc.).

També s'ha pogut constatar la importància d'algunes artistes del passat –és a dir, artistes no viues, encara que la majoria siguin artistes del nostre segle i algunes d'una gran actualitat– en les exposicions a elles dedicades (per exemple, per esmentar-ne només algunes, la retrospectiva de Remedios Varo: Terol-Girona, 1991-

Fou sobretot al segle XIX quan la historiografia i la crítica de l'art va emprendre una tasca sistemàtica d'exclusió de les dones artistes.

ARXIU

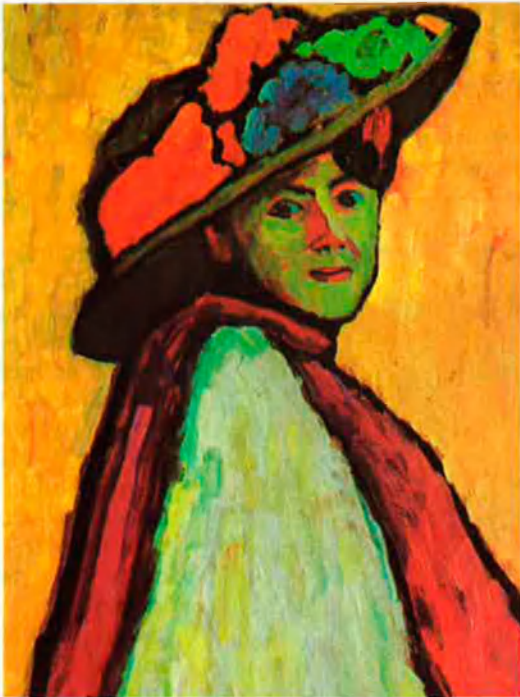
1992; la dedicada a l'obra d'Olga Sacharoff, Barcelona, 1994; la de Gina Pane, Barcelona, 1990; la de Meret Oppenheim, Barcelona, 1990; la de Lee Miller, Barcelona, 1991; o la dedicada a l'obra d'Ana Mendieta a la Fundació Tapies de Barcelona, aquest hivern; l'exposició a la Fundació

la Caixa de Barcelona d'obres de Frida Kahlo, Tarsila do Amaral i Amelia Peláez, que encara es pot visitar).

A més, en exposicions no monogràfiques, s'ha pogut veure a casa nostra l'obra de Vigée-Lebrun, Kathe Kollwitz i d'algunes altres. Aquestes exposicions anaven acompanyades dels corresponents catàlegs amb una rica informació sobre les artistes i les seves obres.

Tòpics contra la història. S'ha de lamentar l'ocasió perduda pels museus del nostre país de portar l'exposició dedicada a la pintora Sofonisba Anguissola que es va exhibir a Cremona, la seva ciutat d'origen, a final del 1994 i que va viatjar després a Viena i Washington. L'artista renaixentista forma part del nostre patrimoni cultural, perquè va treballar molts anys de pintora de cort a la de Felip II. Exposicions com aquesta desfan molts tòpics. Tòpics com ara que la presència de les dones en el treball artístic professional és relativament recent (sovint s'admet que a partir del segle XIX sí que hi ha hagut "grans" artistes; com passar per alt noms com el de Berthe Morisot o Mary Cassatt?). O el tòpic que la producció artística de les dones ha estat escassa i irregular. O que l'existència d'una artista en el passat llunyà és un fet excepcional (perquè l'exposició era dedicada a tota una nissaga de pintores, les Anguissola). Tòpics com el que afirma que les artistes, quan n'hi va haver, no van obtenir ni reconeixement ni fama (la cort espanyola no era llavors cap racó de món; Vasari va recollir opinions encomiàstiques sobre Sofonisba Anguissola, per exemple les de Miquel Àngel). En fi, una ocasió perduda més.

Si hi ha des de fa anys estudis prou sòlids per a transformar la visió que donen els manuals d'història de l'art, si es veuen amb relativa freqüència mostres de l'excel·lència d'algunes artistes del passat, per què encara impera el convenciment de la seva inexistència?

bretot al segle XIX quan la historiografia i la crítica de l'art va emprendre una tasca sistemàtica d'exclusió. Mai no ho van tenir tan magre les artistes com llavors.

L'exclusió venia de la mà de tot un seguit de conceptes i categories d'anàlisi que li donaven suport via la desvaloració. Es va començar a veure un no-sé-què de comú en les obres de les dones, es va anomenar "femení" i s'hi va adjudicar un valor inferior a allò que donava mostres de

virilitat. Tou, suau, dolç, immadur, graciós, foren els epítets que es dedicaven a les obres de les dones (de totes les dones) i no cal dir que aquests adjectius eren proves feaents de l'escàs valor de les obres a les quals s'adjudicaven. L'art va ser definitivament codificat com a domini del "geni" i el geni, assimilat a masculí. Es van distingir, continuant la intenció ja exposada pels teòrics del Renaixement, art i artesanía i es van qualificar d'artesanía moltes de les obres de les dones. També es van jerarquitzar els gèneres dins cada branca de les arts plàstiques: la pintura del nu (l'ac-

cés a l'ensenyament de la qual era prohibit a les dones) era superior a la de flors (i la de flors era típicament femenina); el disseny i execució d'edificis era superior a l'interiorisme (i aquest es reservava al bon gust de les dames). Es va anar vinculant la vida de l'artista a la del bohemí amb comportaments impensables, per infames, en una dona. Els espais de treball i lleure de l'artista (taller individual, bars, cafès, cabarets) van ser estrictament reservats als homes.

COL·LECCIÓ PARTICULAR

Aquesta visió vuit-centista s'ha anat arrossegant fins a l'actualitat. Ja és hora de canviar-la i, com he mirat de demostrar, és possible de fer-ho.

Gabriele Münter (esquerra) és sovint recordada com a companya de Kandinsky, malgrat la seva extensa i valuosa obra. Laura Albéniz (baix) ha estat recentment recuperada; la primavera d'enguany es dedicarà una exposició a l'artista catalana Maria Lluïsa Vidal.

Passar a la Història no és gens fàcil; sortir-ne ho és una mica més. Bona prova n'és l'esborrament sistemàtic de les petjades de les artistes del passat. Artistes com Caterina van Hemessen –una altra pintora a la cort castellana–, Sofonisba Anguissola, Elisabetta Sirani, Artemisia Gentileschi, Lavinia Fontana, Luisa Ignacia Rolán, Maria Sibylla Merian, Judith Leyster, Clara Peeters, Rachel Ruysch, Rosalba Carriera, Angelica Kauffmann, Elisabeth Vigée-Lebrun, Adélaïde Labille-Guyard, totes anteriors al segle XIX, no eren desconegudes ni foren desvalorades a la seva època. Fou so-

Bea Porqueres

Han segrestat l'entrenador

Vicent Marçà

L'entrenador del Barça desapareix quan arriba a Castelló de la Plana a fer una conferència. La policia sospita d'una colla de joves afeccionats al futbol. Per què actuen contra l'esport que més els agrada? Aparentment els joves han perdut el control de la situació, però...

Edicions del Bullent
"Esplai", 12

Estiu a l'Albufera

Albert Hernández i Xulvi
Albert Hernández i Padilla

Quiquet no pogué dormir en tota la nit, pensant que l'endemà son pare i ell llançarien a l'Albufera la barqueta que el pare –l'últim calafat del port– havia construït per a ell, amb tota l'estima del món.

Denes 10 Editorial
"Contes de tots", 6

Xiques

Agustín Fernández Paz

Quina extraordinària missió pot tenir una extraterrestre en el nostre planeta? Què ocorre quan es manté una misteriosa relació amb un fantasma? Aquestes són algunes de les preguntes que tenen resposta en els relats d'aquest llibre, sempre, però, protagonitzats per una xica.

Tàndem
"La moto", 2